

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 321.01(4-191.2+4-11)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2026.45.2>

ПОЛІТИЧНІ СИСТЕМИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЕТАПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТИТУТІВ

POLITICAL SYSTEMS OF CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES: STAGES OF TRANSFORMATION AND EFFICIENCY OF INSTITUTIONS

Баштанник О.В.,*orcid.org/0000-0003-4067-3261**доктор наук з державного управління, кандидат політичних наук,
професор кафедри історії та політичної теорії**Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

Актуалізована необхідність поглибленого аналізу реальної ефективності сучасного функціонування інститутів політичних систем країн Центрально-Східної Європи, що реалізується на основі даних індексного вимірювання (на окремих прикладах). Акцентовано, що для незалежної України, яка теж є приналежною до даного політико-географічного простору, саме трансформації політичних систем країн ЦСЄ тривалий час виступали дороговказом політичних реформ у контексті перспектив європейської інтеграції. Основним завданням даної статті було визначено дослідження закономірностей процесів трансформації окремих політичних систем країн Центрально-Східної Європи та аналіз показників ефективності функціонування їх інституцій.

Обґрунтовано, що на сьогодні цілком предметно можливо говорити про регрес або «відплив» процесів демократизації у ЦСЄ, що раніше було дослідницьким припущенням. Успішної реалізації програм європейської інтеграції України та Молдови у найближчій перспективі недостатньо щоб скоригувати цю загальну негативну тенденцію, необхідні більш глибокі зміни. Конкретизовано, що у суспільствах країн ЦСЄ має широко підтримуватися запит на функціонування політичних систем на основі принципів демократичного урядування, національної стійкості та європейських цінностей.

Уточнено, що аналіз функціонування інститутів політичної системи на основі результатів вимірювання різних індексів демократії є найбільш популярним для широкої громадськості та відображає загальну характеристику політичних режимів у країнах світу, зокрема – країнах ЦСЄ. Доведено, що емпіричні дані за Індексом верховенства права часто розкривають імітаційний характер формалізованих трансформацій інституційної структури управління, що характерно для деяких країн ЦСЄ. Індекс сприйняття корупції є ще більш показовим у відображенні негативних аспектів функціонування інститутів політичної системи (на прикладі країн ЦСЄ), і головним чином – органів державної влади. Відзначено, що важливо продовжувати аналізувати динаміку інституційних трансформацій у політичних системах країн ЦСЄ, яку на сьогоднішній день можливо вважати такою, що вказує на кризові процеси.

Ключові слова: політичні системи, політичні інститути, суспільно-політичні процеси, інституційні трансформації, хвилі демократизації, європеїзація, індекси вимірювання, Центрально-Східна Європа

The necessity for an in-depth analysis of the real effectiveness of institutions contemporary functioning of the political systems of the Central and Eastern Europe's countries, which is implemented on the basis of index measurement data (on especial examples), has been highlighted. It is emphasized that for independent Ukraine, which essentially also belongs to this political and geographical space, the transformations of the political systems of the CEE countries for a long time served as a fundamental guide to political reforms in the context of the European integration prospects. The main task of this article was determined to study the patterns of the transformation processes of especial political systems of the CEE countries and to analyse the indicators of the functioning effectiveness of their institutions.

It is justified that today it is quite possible to talk objectively about the regression or "refluence" of democratization processes in CEE, which was previously a research assumption. The successful implementation of the European integration programs of Ukraine and Moldova in the near future is not enough to correct this general negative trend; significantly more profound changes are needed. It is specified that in the societies of CEE countries, there should be widespread support

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

for the demand of the functioning of political systems based on the principles of democratic governance, national stability and European values.

It is clarified that the analysis of the political system's institutions functioning based on the results of measuring various democracy indices is the most popular among the general public and reflects the common characteristics of political regimes in the countries of the world, in particular – the countries of CEE. It is proven that empirical data on the Rule of Law Index often reveal the imitative nature of formalized transformations of the governance institutional structure, which is typical for some CEE countries. The Corruption Perception Index, as it turned out, is even more indicative in reflecting the negative aspects of the political system's institutions functioning (on the example of CEE countries), and mainly – of state authorities. It was noted that it is important to continue analysing the dynamics of institutional transformations in the political systems of CEE countries, which today quite confident can be considered as indicating crisis processes.

Key words: political systems, political institutions, socio-political processes, institutional transformations, waves of democratization, Europeanization, measurement indices, Central and Eastern Europe

Постановка проблеми. Політичні процеси у країнах Центрально-Східної Європи на початку ХХІ ст. сутнісно відрізнялися від західноєвропейського формату, що робило даний регіон одним із найбільш подієво бурхливих та аналітично значущих. Для незалежної України, яка теж є приналежною до даного політико-географічного простору, трансформації політичних систем країн ЦСЄ тривалий час виступали дороговказом політичних реформ у контексті перспектив європейської інтеграції. Також, у дослідників та громадськості сформувалося уявлення, що результат демократичних трансформацій деяких країн ЦСЄ остаточний, нормативні основи та практики інституційного функціонування можуть бути прикладом для запозичення.

Однак, вже в середині 2010-х виявилось, що подібні твердження не зовсім відповідають дійсності, а проявлені деструктивні тенденції все більше посилювалися в майбутньому. Інституційна складова політичних систем країн Центрально-Східної Європи у пострадянській період трансформувалася переважно за зразком розвинених країн світу у формалізованому вимірі дизайну її конструювання. Втім, реальна ефективність функціонування інститутів політичної системи у окремих країнах ЦСЄ була неоднаковою, що підтверджується статистичними даними та потребує додаткового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що суспільно-політичні процеси у країнах Центрально-Східної Європи є важливим та комплексним об'єктом ґрунтовних досліджень українських вчених протягом всього періоду становлення і розвитку суспільних наук в Україні. Нещодавно Ужгородським національним університетом була видана колективна монографія “Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть” (2023) [1]; у 2018 р. Львівським національним університетом ім. І. Франка було видано колективну монографію “Ідентичності народів Центрально-Східної Європи” [2]; вчені Закарпатського державного університету спільно із дослідниками Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені

Т. Шевченка у 2010 р. опублікували колективну монографію “Країни Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації: історико-методологічний, політико-правовий та економічний аспекти” [3]. **Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Зазначені вище та деякі інші фундаментальні наукові праці представляють собою глибокі дослідження відповідної проблематики стосовно регіону ЦСЄ; завданням нашого аналізу є реалізація загального аналізу найбільш актуальних тенденцій суспільно-політичних процесів у політичних системах країн ЦСЄ з урахуванням впливу особливостей інституціональної розбудови періоду лібералізації на початку ХХІ ст.

Метою статті є дослідження закономірностей процесів трансформації політичних систем країн Центрально-Східної Європи та аналіз показників ефективності функціонування їх інституцій (на окремих прикладах країн).

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкретизуючи дослідницькі координати нашого аналізу, відзначимо, що ми слідуємо поширеному в українських суспільно-політичних студіях підходу до визначення просторових рамок регіону ЦСЄ як такого, що включає Польщу, Чехію, Угорщину та Словаччину (держави Вишеградської групи), а також Україну, Молдову та білорусь (С. Віднянський, М. Майоров) [4]. Даний підхід, як і інші, базується не лише на географічному, але також і на політико-культурному підґрунті, акцентування на якому покликане утвердити геополітичний статус України як європейської держави, що, власне, відповідає дійсності. Сам аналітичний концепт “Центрально-Східної Європи”, як відзначає Н. Лешкович, за період свого формування та еволюції трактувався по-різному: як міф, як політичний проєкт або ж географічна реальність, ідеологічна конструкція чи ментальна карта, тощо [5, С. 283]. Політичні процеси кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. в країнах ЦСЄ за напруженістю могли поступатися, напевно, лише балканським трансформаціям (в макрорегіоні Європи), а за ідеологічним впливом і до сьогодні залишаються ключовими для демаркації східних кордонів європейської цивілізаційної ідентичності, що є вкрай важливим для геополітичного статусу України.

Ми вважаємо за необхідне виокремити такі етапи трансформації політичних систем країн ЦСЄ із відповідним обґрунтуванням:

1. Демократизація – 90ті рр. XX ст. З 1989 р. в регіоні ЦСЄ та Європі в цілому почалися трансформації геополітичного значення: падіння комуністичного режиму в Польщі, “оксамитова” революція в тодішній Чехословаччині, руйнування Берлінського муру та ін. Суспільно-політичні процеси вказаного періоду залишаються об’єктом аналізу сучасних українських досліджень завдяки значущості їх внеску у загальну гуманізацію політики – наприклад, К. Важна та А. Міщенко в контексті демократизації політичних режимів країн ЦСЄ у 1989-1991 рр. вивчають роль активності громадських рухів із захисту прав людини [6]. Подальший розпад СРСР та проголошення незалежності України формували оптимістичне бачення політичного майбутнього регіону, втім ситуація з Придністров’ям у Молдові, прихід до влади о. Лукашенка в Білорусі та ін. були одними із перших сигналів щодо ускладнення демократичного транзиту країн до консолідованої демократії.

2. Європеїзація – середина 2000х рр. У 2004 р. до складу членів ЄС було прийнято держави Вишеградської групи, а також Литву, Латвію, Естонію, Словенію, Кіпр та Мальту; всі вони реалізували необхідні реформи в різних сферах для відповідності критеріям членства. Слід відзначити, що довготерміновий вплив цих процесів і на сьогодні є важливим предметом наукових досліджень в Україні – так, Ю. Садовий аналізує наслідки європейської і євроатлантичної інтеграції щодо функціонування політичних систем держав ЦСЄ [7]. Загалом, це було найбільш чисельне розширення ЄС і найбільш позитивне для України – перспективи її європейської інтеграції здавалися як ніколи реальними, що вплинуло і на політичну систему: відбулася Помаранчева революція, було обрано проєвропейського президента В. Ющенка, тип змішаної республіки змінено на парламентсько-президентську.

3. Системний регрес – з 2014 р. (виражено) і до тепер. Початок російсько-української війни проявив дещо неочікувані і небезпечні тенденції перебігу політичних процесів у певних країнах ЦСЄ, а саме: достатньо значну підтримку російської зовнішньополітичної доктрини на рівні частини політичної еліти та/або суспільства; поширення антиєвропейських, антизахідних чи геть антиліберальних політичних наративів в соціумі; шокуючі та злочинні наміри очільників політичних сил (наприклад, зі Словаччини, Угорщини та ін.) щодо їх ймовірних посягань на територіальну цілісність України на тлі військових дій. На жаль, лібералізація та єврооптимізм попередніх десятиліть початку XXI ст. в країнах ЦСЄ деінде поступилися суспільній ностальгії за минулим – як відзна-

чає Т. Малий, це може стати серйозним викликом для здобутків всього періоду посткомуністичних трансформацій в регіоні [8].

Виокремлені тенденції спричинили деструктивний вплив на функціонування політичних систем самих же країн ЦСЄ і показовим у даному випадку є кейс Угорщини, яка за даними Індексу верховенства права в період з 2015 р. до 2025 р. демонструє стійке зниження свого місця в загальному рейтингу – від 36-ї зі 102-х країн до 79-ї зі 143-х [9]. Ми розглядаємо цей індекс як більш вагомий показник для загальної характеристики функціонування політичної системи країни, оскільки на нашу думку, популярні індекси демократії не в повній мірі відображають динаміку реальних суспільно-політичних змін. Так, за даними Індексу демократії від The Economist у 2014 р. Угорщина мала з 10-ти можливих балів 6.90, а у 2024 р. – 6.51; в цей же час, Молдова мала 6.32 та 6.04 бали відповідно [10], але за даними Індексу верховенства права з 2015 р. до 2025 р. її місце в загальному рейтингу змінилося з 66-ї зі 102-х країн до 68-ї зі 143-х, що є суттєвим [9].

Окрім цього, чинний президент Молдови М. Санду, частина політичної еліти та, все ж, значна частина суспільства демонструють стійку прихильність до європейської інтеграції даної країни, в останні роки – не в меншій мірі з міркувань безпеки. Після засідання Національного комітету з питань європейської інтеграції 13 липня 2022 р. М. Санду заявила, що: “Європейська інтеграція Республіки Молдова – це програма нашої країни. Тому ми повинні працювати разом, щоб рухатися вперед цим шляхом. Ми не маємо права на невдачу” [11]. Скептики щодо обґрунтованості підстав та реальності перспектив європейської інтеграції Молдови недооцінюють її вплив на стабільність в регіоні, яка може опинитися під значною загрозою після завершення другого і останнього президентського терміну М. Санду у 2028 р.

Відзначимо, що успішна європейська інтеграція Угорщини та інших держав Вишеградської групи всього через 15 років після розпаду соціалістичного блоку стала можливою багато в чому завдяки функціонуванню різних програм підтримки від тодішнього ЄС. Як уточнено у вітчизняному дослідженні, “... започаткована Радою ЄС 18 грудня 1989 року програма (№ 3906/89) економічної допомоги Польщі й Угорщині з ціллю реформування їхніх господарських систем. [...] Досить швидко завдання програми конкретизувалось як фінансова допомога країнам-кандидатам із Центрально-Східної Європи у підготовці до вступу в ЄС. Вона охопила, окрім вказаних країн, Естонію, Латвію, Литву, Словаччину, Словенію та Чехію, а дещо пізніше – Болгарію і Румунію, а також інші балканські країни” [1, С. 9-10].

Загалом, негативний сценарій функціонування політичної системи суспільства реалізується тоді, коли спостерігається негативний взаємозв'язок легальності та легітимності політичних інституцій, а особливо – інституцій державної влади. Законодавчі акти продукуються в інтересах державного апарату, що узурпував простір політичної системи, і є лише номінально легальними. При цьому стандарти міжнародного права сприймаються майже вороже, як посягання на нібито унікальну національну правову систему, що лише іменується правовою, але насправді не захищає прав людини і громадянина та, більше того, використовується для їх обмеження (білорусь як типовий приклад в регіоні ЦСЄ). Країни, для політики яких є характерним подібний стан речей, на сьогодні можливо ідентифікувати за негативними показниками різних міжнародних індексів, серед яких в першу чергу слід назвати вже згадуваний Індекс верховенства права – WJP Rule of Law Index (World Justice Project Rule of Law Index). Вказаний Індекс аналізує стан дотримання прав людини, доступ до правосуддя, рівень корупції та прояви авторитаризму у країнах по всьому світу. Для показників за 2024 р. було досліджено 142 країни (Україна – на 88-му місці) та юрисдикції, і зроблено висновок, що вже сьомий рік поспіль верховенство права в більшості країн занепадає. Індекс верховенства права за 2025 р. оцінює 143 країни та юрисдикції світу, попередній висновок знову підтверджується – восьмий рік поспіль верховенство права погіршується в більшості країн [9].

Якщо за даними вимірювань Індeksu верховенства права аналізувати результати України у динаміці, то можливо відзначити, що з 2015 р. до 2025 р. її позиція в загальному рейтингу змістилася із 77-ї зі 102-х країн до 90-ї зі 143-х [9]. Очевидно, що вирішальний вплив на такий стан справ в нашій країні мала саме російсько-українська війна: 2015-й був другим роком її фактичного перебігу на територіях Донецької і Луганської областей та Автономної Республіки Крим, а 2025-й – четвертим роком повномасштабного збройного вторгнення рф. Втім, діяльність вищих та інших органів державної влади, функціонування інститутів громадянського суспільства, активність широкої громадськості в сучасній Україні загалом спрямовані на якомога більш можливу і повну реалізацію принципу верховенства права в політичній системі суспільства. С. Головатий (суддя Конституційного Суду України 2018-2024 рр., експерт Венеційської Комісії) раніше вже розгорнуто та обґрунтовано наголошував на тому твердженні, що “наразі правовладдя утверджене як європейська цінність, політичний ідеал та юридична концепція. Утім употужнення його не можливе без належних механізмів національного рівня, що стосуються структурних елементів самої держави

та функціонування її інституцій, а передовсім тих способів, у які впроваджується його головні принципи, адже правовладдя – це наріжний камінь кожної національної юридичної системи за сучасного європейського правопорядку” [12, С. 22].

Окремо зазначимо, що високі показники суспільної підтримки (не завжди сфальсифіковані), які покладаються в основу легітимності владної інституції в політичній системі, не обов'язково є результатом усвідомленого вибору індивідів, а можуть бути досягнуті інструментами пропаганди або примусу. Перебіг подібних процесів також можливо зафіксувати індексними методиками оцінювання, серед яких одним з найбільш поширених є вже названий Індекс демократії The Economist (The Economist Intelligence Unit Democracy Index). Цей індекс базується на 60 показниках функціонування політичної системи, згрупованих у п'ять категорій: виборчий процес і плюралізм (з акцентом на реальну конкурентність та змагальність); функціонування уряду; політична участь; політична культура і громадянські свободи. За останніми даними, наприклад, 2024 р. характеризується як вкрай несприятливий для демократії: середній глобальний показник зберігається на найнижчому рівні з часу започаткування індексу в 2006 р. Україна посідає в загальному рейтингу Індeksu 2024 р. 92 місце, що є досить непоганим результатом за умов дії в політичній системі країни правового режиму воєнного стану [10].

За архівними даними Індeksu демократії від The Economist, у 2014 р. Україна теж займала 92-е місце загального рейтингу та мала з 10-ти можливих балів 5.42, а у 2024 р. – 4.90, і у обох випадках найменувалася експертами-розробниками Індeksu як гібридний режим [10]. Проте, як відзначали фахівці аналітичного центру “Громадянська мережа ОПОРА” у своєму огляді щодо результатів вимірювання Індeksu демократії за 2022 р., “укладачі Індeksu демократії в своєму звіті зазначають: ... “Відданість українського народу боротьбі за право вирішувати власне майбутнє надихає, – зазначають автори звіту. – Це свідчить про силу демократичних ідей і принципів, що об'єднують країну та її народ у прагненні до демократії”” [13]. Таким чином, для принаймні іноземного аналітичного середовища є достатньо очевидними витоки негативних результатів індексного вимірювання суспільних процесів в політичній системі сучасної України. Зауважимо, що в Індексі верховенства права враховується показник прояви авторитаризму, що робить його більш повним та дещо нівелює певну розмитість результатів вимірювання Індeksu демократії The Economist, що відзначається критиками методики.

У випадку аналізу функціонування авторитарних політичних режимів не доводиться говорити

про відповідальність будь якого типу ні державних діячів, ні політичних лідерів, окрім персональної відповідальності перед правителем, що є елементом викривленої інституціональної системи управління. При цьому, політична система в країнах з таким управлінням може імітувати функціонування поширених зразків інституційних структур та взаємозв'язків між ними, претендуючи на те, щоб бути визнаною у якості різновиду сучасних систем урядування. Втім, методом аналізу інформації із звітів відповідних індексів вимірювання можливо встановити реальну ситуацію, наприклад, значний аналітичний інтерес представляють звіти за результатами вимірювання Індексу сприйняття корупції Transparency International (Transparency International Corruption Perceptions Index). Цей індекс класифікує близько 180 країн і територій світу за рівнем корупції в державному секторі, оцінюючи його за шкалою від 0 (дуже корумпований) до 100 (дуже чистий) [14].

За попередніми даними вимірювань Індексу сприйняття корупції, “понад дві третини країн у 2024 р. мають оцінку нижче 50 зі 100 балів, що переконливо свідчить про серйозні проблеми з корупцією. Цьому сприяє глобальна тенденція послаблення систем правосуддя, що зменшує відповідальність посадових осіб” [14]. Україна, за результатами вимірювань вказаного Індексу у 2024 р., опинилася на 105-му місці загального рейтингу (35 балів) [14], що, звісно, багато в чому зумовлено дією суспільно-політичних ризиків періоду воєнного стану. Дані Індексу сприйняття корупції за 2025 р. показують, що “корупція залишається серйозною загрозою в усіх частинах світу, хоча й спостерігаються обмежені ознаки прогресу. [...] Поки 31 країна значно знизила рівень корупції з 2012 року, решта не справляється з цією проблемою – вони залишаються на місці або їх стан погіршується за той самий період. Середньосвітовий показник впав до нового мінімуму в 42 бали, тоді як понад дві третини країн мають бал нижче 50” [14]. У 2025 р. укладачами Індексу було визначено 104-е місце України серед 182-х країн (36 балів) [14], що свідчить про деяке покращення загальної ситуації – можливо, не значне, але у контексті перебігу активної фази війни добре вже те, що не відбулося більш вираженого погіршення її параметрів для вимірювання Індексу сприйняття корупції.

Щодо показників рейтингу Угорщини та Молдови, то за попередні два роки вони є такими: у 2024 р. Угорщина (41 бал) посідала 82-ге місце, а Молдова (43 бали) – 76-те (із 180-ти можливих), у 2025 р. Угорщина (40 балів) займала 84-те місце, а Молдова (42 бали) – вже 80-те (із 182-х можливих) [14]. Здається, що ситуація в обох країнах досить подібна, хоча варто не забувати, що Угор-

щина вже більш ніж 20 років є членом ЄС та мала би демонструвати кращі результати вимірювань. Але ми вирішили проаналізувати дані Індексу сприйняття корупції також за 2015 р. та 2004 р. За 2015 р. – тому що, по-перше, це дає динаміку за попередні 10 років, а по-друге, через особливості методики нашого дослідження: широка статистика за результатами вимірювань Індексу верховенства права є у відкритому доступі сайту починаючи із 2015 р. (перші дослідження були реалізовані за даними 6 країн ще у 2008 р. [14]) – таким чином, для порівняння виокремлюється той же період часу. А за 2004 р. – тому що це був рік прийняття до лав членів ЄС Угорщини та ряду інших країн (а отже, їх показники мали бути для цього достатніми), про що зазначено вище.

І результати більш глибокого аналізу рейтингу Індексу сприйняття корупції виявилися більш показовими: у 2015 р. Угорщина (51 бал) посідала 50-те місце, а Молдова (33 бали) – 102-ге, Україна (27 балів) – 130-те (із 168-ми можливих); у 2004 р. Угорщина (4.8 бали з 10) займала 42-ге місце, а Молдова (2.3 бали з 10) – 114-те, Україна (2.2 бали з 10) – 122-ге (із 146-ти можливих) [14]. Отже, Молдова за 2015-2025 рр. змогла значно покращити свої показники порівняно з Угорщиною, чие “просідання” фіксується навіть за кореляції отриманого місця рейтингу та кількості країн, які були до нього включені. Хоча у 2004 р. Угорщина мала результати вимірювань Індексу вдвічі кращі за Молдову та Україну, і можна сказати, що запрошення її до членства у ЄС тоді було досить справедливим. В даному контексті також цікаво згадати, що нинішній прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан перебуває на цій посаді з 2010 (!) р., а до того він також був прем'єр-міністром у 1998-2002 рр. Як підкреслює Б. Гребенюк, “включення в Індекс не є показником наявності корупції в країні, а залежить лише від доступності відповідних даних. Індекс сприйняття корупції – це оцінка рівня сприйняття адміністративної та політичної корупції, а не вирок про корумпованість цілих націй і спільнот” [15, С. 126].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, на сьогодні цілком предметно можливо говорити про регрес або “відплив” процесів демократизації у Центрально-Східній Європі, що раніше було дослідницьким припущенням. Успішної реалізації програм європейської інтеграції України та Молдови у найближчій перспективі недостатньо щоб скоригувати цю загальну негативну тенденцію, необхідні більш глибокі зміни. Також, залишається невизначеним майбутнє демократії у Білорусі, поблиски якого гаснуть під тиском РФ. У суспільствах країн ЦЄС має широко підтримуватися запит громадськості на функціонування відповідних політичних систем на основі принципів демо-

кратичного урядування, національної стійкості та європейських цінностей.

Аналіз функціонування інститутів політичної системи на основі результатів вимірювання різних індексів демократії є найбільш популярним для широкої громадськості та відображає загальну характеристику політичних режимів у країнах світу, зокрема – країнах Центрально-Східної Європи. Показники дотримання принципу верховенства права у реалізації повноважень інститутів політичної системи актуалізують нормативні основи функціонування її окремих елементів. Емпіричні дані за відповідним індексом часто розкривають імітаційний характер формалізованих трансформацій інституційної структури управління, що характерно для деяких країн ЦСЄ.

Індекс сприйняття корупції є ще більш показовим у відображенні негативних аспектів функціонування інститутів політичної системи (в тому числі, на прикладі країн ЦСЄ), і головним чином – органів державної влади. Інструментарій вимірювання даного індексу зосереджений на дослідженні рівня корупції саме в державному секторі, що безпосередньо впливає на ефективність реалізації державного управління в політичній системі. Для подальших наукових досліджень у даному напрямі важливо продовжувати аналізувати динаміку інституційних трансформацій у політичних системах країн Центрально-Східної Європи, яку на сьогоднішній день можливо вважати такою, що характеризується певними тенденціями інституційної кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть: колективна монографія / за заг. ред.: Ю. Остапця і М. Токаря. Ужгород: Поліграфцентр "Ліра", 2023. 680 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/57addf37-de28-4d61-b665-a5ed8de05c23/content>
2. Ідентичності народів Центрально-Східної Європи: колективна монографія / за ред. проф. Н. Коваліско, д-ра А. Єкатеринчука, проф. Р. Радзика. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 283 с. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/27.-Kovalisko-N.-Spetsyfika-sotsialnoi-identyfikatsii-ta-identyfikatsiynkh-praktyk-v-Ukraini-rehionalnyy-aspekt.pdf>
3. Країни Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації: історико-методологічний, політико-правовий та економічний аспекти: колективна монографія / за заг. ред. Є.В. Бевзюка, О.О. Гріна. Ужгород: Вид-во ЗақДУ, 2010. 367 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12460378-c235-4836-b818-3d9b85460933/content>
4. Віднянський С.В., Майоров М.В. Центрально-Східна Європа, Центральна та Східна Європа. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А-Я / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во "Наукова думка", 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Tsentralno_Skhidna
5. Лешкович Н.О. Конструювання концепту "Центрально-Східна Європа" в історіографічних дискурсах XX – початку XXI ст. *Дриновський збірник*. 2019. Т. IX. С. 275-286. DOI: <https://doi.org/10.7546/DS.2016.09.30>
6. Важна К.А., Міщенко А.Б. Роль громадських рухів на захист прав людини у становленні демократичних режимів Центральної та Східної Європи у період 1989–1991 рр. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2020. Вип. 5. С. 133-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/irtpa_2020_5_13
7. Садовий Ю. Вплив європейської і євроатлантичної інтеграції на трансформацію і розвиток держав Центральної та Східної Європи. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2024. Вип. 56. С. 300-311. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.56.32>
8. Малий Т. Феномен ностальгії в країнах Центральної та Східної Європи: досвід чи виклик посткомуністичних трансформацій? *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2024. Т. 15. С. 363-379. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.15.363-379>
9. The World Justice Project Rule of Law Index. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>
10. Democracy index. Economist Intelligence Unit. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu?tab=line&country=>
11. Press Statement by President Maia Sandu after the meeting of the National Committee for European Integration (13 July 2022). URL: <https://presedinte.md/rus/discursuri/declaratia-presedintei-maia-sandu-dupa-sedinta-comisiei-nationale-pentru-integrare-europeana>
12. Головатий С. Вимірювати, здавалося б, незміренне. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України / за заг. ред. М. Козюбри; Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету "Києво-Могилянська академія". Київ, 2021. 152 с. С. 5-24. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/mirylo_verhovenstva_prava_pravovlad-dya_2021.pdf
13. Боротьба України за захист своїх кордонів є демонстрацією демократії в дії – дослідження "Індекс демократії" від The Economist. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/borotba-ukrayini-za-zakhist-svoiykh-kordoniv-ie-demonstratsiiei-demokratiyi-v-diyi-doslidzhennia-indeks-demokratiyi-vid-the-economist-24517>

-
14. Transparency International Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/>
15. Гребенюк Б. Індекс сприйняття корупції. *Літопис Волині*. 2020. № 23. С. 123-127. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.23.22>

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026